

فهرست مطالب

صفحه	
مقدمه یازده
فصل اول - قلمرو صلاحیت دیوان کیفری بین المللی ۱
الف - جرائم مهم بین المللی ۱
ب - اساسنامه دیوان و خطیرترین جرائم بین المللی ۶
ج - تغییر قلمرو جرائم مهم ۱۲
فصل دوم - مبانی صلاحیت دیوان کیفری بین المللی ۱۵
الف - ماهیت صلاحیت دیوان (صلاحیت یک درجه‌ای، رژیم رضایت، صلاحیت از نظر زمان) ۱۵
ب - اصل صلاحیت تکمیلی ۲۵
ج - صلاحیت جهانی و دیوان کیفری بین المللی ۲۷
د - صلاحیت جهانی و مجلس اعیان انگلستان ۴۶
فصل سوم - چارچوب قواعد حقوق بشر دوستانه بین المللی ۵۹
الف - ابهامات ۶۰
ب - تحول مبانی حقوقی جنایت ضد بشریت ۶۴
ج - فلسفه حقوق بشر دوستانه بین المللی ۷۵
د - نقض حقوق بشر دوستانه بین المللی و تعهدات ناشیه ۸۰
ه - حقوق قربانیان ۸۱

و- اشکال جبران خسارت	۸۲
ز- اطمینان و تضمینات عدم تکرار	۸۳
فصل چهارم - عناصر تشکیل دهنده جرائم خطیر بین‌المللی مباحث نظری در حقوق بین‌الملل کیفری	
الف - تعاریف مقدماتی	۹۰
ب - ساختار عناصر جرم	۹۳
ج - نگرش حقوق تطبیقی بر عناصر جرم	۹۵
د - قاعده اثبات تقصیر (Default Rule)	۱۱۰
هـ - نگرش تطبیقی بر عناصر مسئولیت	۱۱۱
و - اشتباه نسبت به موضوع یا قانون در حقوق داخلی و بین‌المللی	۱۱۹
فصل پنجم - جنایت (کشتار جمعی یا نسل‌کشی)	
الف - تحلیل کنوانسیون ژنوسید (۱۹۴۸)	۱۲۹
ب - اساسنامه و جنایت کشتار جمعی	۱۳۴
ج - عناصر جرم کشتار جمعی	۱۳۸
د - اعمال مجرمانه	۱۴۰
هـ - معاونت و تحریک	۱۴۶
فصل ششم - جنایات ضد بشریت	
الف - سابقه تاریخی	۱۴۹
ب - بررسی و تجزیه و تحلیل عناصر متشکله	۱۵۲
ج - تعریف جنایات ضد بشریت و عناصر آنها	۲۱۸

۲۴۴	د - جنایات ضد بشریت و کنفرانس رم
۲۵۳	هـ - جنایات علیه بشریت در کمیسیون مقدماتی
۲۶۴	و - جنایات علیه بشریت و مباحث نهایی
۲۷۴	ز - پاروقی‌های عناصر ضدبشریت
فصل هفتم - جنایات جنگی	
۲۸۷	الف - مبانی حقوقی (عرفی یا قراردادی)
۲۹۵	ب - مفاهیم «نقض فاحش» و «نقض»
۲۹۷	ج - ابهامات و معیارهای حقوقی
۳۰۰	د - جنایات جنگی و دکترین
۳۰۱	نقض فاحش کنوانسیون‌های ۱۹۴۹ ژنو
۳۰۲	تعریف منازعه مسلحانه بین‌المللی
۳۱۰	تفسیری بر جرائم ویژه
	(کشتار عمدی، شکنجه، رفتار غیرانسانی، آزمایشات بیولوژیکی، فراهم آوردن عمدی موجبات رنج عظیم یا صدمه شدید به جسم یا سلامتی اشخاص، تخریب‌های گسترده و ضبط اموال که ضرورت‌های نظامی آنرا توجیه نمی‌کند، اجبار اسرای جنگی ... به خدمت در صفوف ... دشمن، محروم کردن عمدی اسرای جنگی یا دیگر اشخاص مشمول حمایت از حق محاکمه عادلانه، تبعید یا انتقال غیرقانونی یا توقیف غیرقانونی، گروگانگیری ...)
۳۹۸	هـ - اساسنامه و دسته بندی جرائم جنگی
۴۰۵	جنایات جنگی و مباحث کنفرانس رم
۴۰۵	یکم - جنایات جنگی و شرط آستانه
۴۰۷	دوم - معیارهای (قواعد) اجرائی در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی

- الف - نقض‌های فاحش کنوانسیونهای ژنو ۴۰۷
- ب - سایر نقض‌های فاحش (Serious Violations) ۴۰۷
- ج - عناصر جرائم جنگی و کمیسیون مقدماتی ۴۲۵
- عناصر جرم در سر فصل (شاپو)، عناصر جرائم جنگی، ممنوعیت استفاده از
سلاحهای غیر دقیق، اتخاذ اقدامات احتیاطی، اقدام تلافی‌جویانه، عنصر معنوی
(جرم)

- فصل هشتم - اعمال صلاحیت دیوان بر جنایت تجاوز (تحول مفهوم جنایت نقض صلح
بین‌المللی) ۴۵۱
- الف - پس از جنگ بین‌الملل اول ۴۵۱
- ب - پس از جنگ بین‌الملل دوم ۴۵۵
- یک - قطعنامه ۳۳۱۴ مورخ ۱۴ دسامبر ۱۹۷۴ ۴۶۱
- دو - طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل ۴۶۴
- سه - عناصر مسئولیت در جنایت تجاوز ۴۶۵
- ج - دیوان کیفری بین‌المللی و جنایت تجاوز ۴۶۶
- یک - جنایت تجاوز و کمیته مقدماتی و کنفرانس رم ۴۶۷
- دو - جنایت تجاوز و کمیسیون مقدماتی ۴۷۵
- سه - جنایت تجاوز و اجلاس اول کمیسیون مقدماتی ۴۷۶
- چهار - جنایت تجاوز در اجلاس‌های دوم تا چهارم کمیسیون مقدماتی ۴۸۲
- د - جنایت تجاوز در اجلاس پنجم ۴۸۳
- ه - متن ادغام شده و پیشنهادات مربوط به جنایت تجاوز ۴۹۴
- شرایط اعمال صلاحیت (گزینه ۳، ۲، ۱) و نظر آمریکا ۴۹۷
- و - موضع عام و پیشنهادات کشورها ۵۰۷

(طرح یونان و پرتغال، طرح بنیامین فرنس، نظر انگلیس، پیشنهاد کلمبیا، پیشنهاد ایتالیا، طرح آلمان)

ز - تعریف جرم تجاوز در اجلاس ششم ۵۱۸
 (واکنش نسبت به طرح آلمان، طرح یونان و پرتغال، دیدگاه اعضای دائم شورای امنیت، نقطه نظرات غیر متعهدها)

ضمائم

۱- عناصر جرائم (ترجمه فارسی و متن انگلیسی)..... ۵۴۲
 متن انگلیسی ۶۰۴
 ۲- متن فصول ۱ و ۲ اساسنامه ۶۵۲
 ۳- متن انگلیسی فصول ۱ و ۲ اساسنامه ۶۷۴
 ۴- کتابنامه ۶۸۸

مختصری در مورد نویسنده

علیرضا دیهیم تا سطح فوق لیسانس از دانشکده حقوق دانشگاه تهران فارغ‌التحصیل شده و سپس دکترای خود را در آلمان گذرانده است.

سالها در نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در آلمان و سازمان ملل متحد - نیویورک و در سمت رئیس دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه انجام وظیفه نموده است. آخرین پست خارجی وی سفیر جمهوری اسلامی ایران در کوبا و مکزیک بوده و چندین سال در دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی به تدریس اشتغال داشته است.

مقدمه

در تئوری کلاسیک حقوق بین‌الملل - براساس اصل تساوی و حاکمیت دولت‌ها - مسئولیت دولت‌ها در نقض معاهدات بین‌المللی و یا حقوق بین‌الملل عرفی فقط براساس قوانین داخلی (ملی) کشورها قابل احراز می‌باشد.

بنابراین محاکمه مسئولان و مرتکبان چنین نقضی نیز فقط از راه تشکیل محاکم ملی قابل اعمال و اجراء می‌باشد مگر اینکه دولت‌ها اراده خود را در بین‌المللی تلقی کردن یک تخلف و سپردن حق محاکمه به یک نهاد بین‌المللی مثلاً از طریق یک قرارداد بین‌المللی اعلام کرده باشند. اولین بار که اصل مزبور نقض گردید - زمانی بود که فکر مجازات جنگ تجاوزکارانه یعنی رفتار جنگجویانه در تعارض با حقوق بین‌الملل در پایان جنگ بین‌الملل اول مطرح گردید و این فکر در معاهده ورسای (۱۹۱۹) به صورت لزوم توقیف و یلهلم دوم - قیصر آلمان که به عنوان جنگ‌افروز شناخته شده بود انعکاس پیدا کرد.

ماده ۲۲۷ معاهده ورسای وی را به خاطر «تخلف مهم و جدی علیه اخلاق بین‌المللی و قداست معاهدات» محکوم نمود.

همچنین به موجب ماده ۲۲۸ مقرر شد نظامیان و غیر نظامیان آلمانی که قوانین و عرفهای جنگ را نقض کرده بودند محاکمه گردند.

پس از جنگ بین‌الملل دوم نیز سران حکومت نازی و ژاپن به خاطر ارتکاب جنایات ضد صلح و یا ضد بشریت در دیوانهای کیفری بین‌المللی نورنبرگ و توکیو محاکمه و به مجازاتهای مختلفی محکوم گردیدند.

بدین طریق یکی از مفاهیم برجسته جنایت بین‌المللی شکل گرفت. البته در خصوص معیارهای شناخت، ماهیت و قلمرو چنین جنایاتی از دیدگاه حقوق بین‌الملل هنوز اختلافات زیادی وجود دارد به طوری که برخی پیشنهاد کرده‌اند به جای اصطلاح «جنایات بین‌المللی»،

اصطلاح «جنایات علیه حقوق بین‌الملل» استفاده شود. بویژه که همچنان هیچ دولتی را نمی‌توان به خاطر نقض یک تعهد بین‌المللی محکوم کرد مگر اینکه قبلاً اراده خود را نسبت به آن تعهد و تشکیل چنین دادگاهی اعلام کرده باشد.

از اینرو فصل دوم اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی یعنی مواد ۵ الی ۲۱ ناظر بر صلاحیت، قابلیت پذیرش و حقوق قابل اجراء مشتمل بر حساس‌ترین مسائل سیاسی و حقوقی می‌باشد و طبعاً از نظر پذیرش چنین سند اساسی از سوی دولت‌ها مهمترین بخش یک معاهده و قرارداد بین‌المللی را تشکیل می‌دهد.^(۱)

مواد ۵ الی ۹ اساسنامه در ارتباط با جنایات مشمول صلاحیت دیوان می‌باشد که مشتمل بر جنایت نسل‌کشی (ژنوسید)، جنایت علیه بشریت، جنایات جنگی و تجاوز است.

هر گونه بررسی اساسنامه از نقطه نظر حقوق اسلام و تصویب آن در مجلس شورای اسلامی الزاماً باید از این عناوین شروع گردد. به لحاظ اهمیت این بخش، کتاب حاضر به تشریح و تفسیر چگونگی تدوین فصل دوم اساسنامه مشتمل بر مواد ۹-۵ یعنی جرائم مشمول صلاحیت دیوان اختصاص یافته است.

فصل اول به این سؤال می‌پردازد که دیوان نسبت به چه جنایاتی دارای صلاحیت است؟ که خواهیم دید بر «فجیع‌ترین جنایات مورد اهتمام جامعه بین‌المللی»^(۲) و خطرناک‌ترین جرائم بین‌المللی^(۳) اعمال صلاحیت می‌کند.

در فصل دوم به طور اختصار چگونگی اعمال صلاحیت دیوان، یعنی صلاحیت ذاتی و یک درجه‌ای، رژیم رضایت، صلاحیت تکمیلی و صلاحیت جهانی و اهم دیدگاه‌های یکی از قضات مجلس اعیان انگلستان در قضیه پینوشه مورد بحث قرار گرفته است.

فصل سوم به تبیین قواعد حقوق بشر دوستانه بین‌المللی، قواعد ناظر بر حمایت از اشخاص و اموال در دوران صلح چه در قالب مقابله با جنایات علیه بشریت و چه در قالب ژنوسید و یا در

۱- تفصیل مقررات مربوط به مواد ۱ تا ۴ می‌بایست تا پایان سال ۲۰۰۱ نهائی شوند

۲- مراجعه شود به دیباچه اساسنامه

۳- مراجعه شود به ماده ۱

دوران درگیریهای مسلحانه اختصاص یافته است.

در فصل چهارم ساختار عناصر تشکیل دهنده جرائم، انعکاس آنها در سیستم‌های حقوق نوشته و عرفی (کامن لو) و موجبات معافیت از مسئولیت کیفری توضیح داده شده است.

در فصل پنجم جنایت نسل‌کشی براساس کنوانسیون مربوطه و سپس طبق اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل ششم به بررسی یکی از بحث‌انگیزترین موضوعات یعنی جنایات علیه بشریت و عناصر متشکله آن می‌پردازد.

برای آشنائی با چگونگی روند نهائی شدن عناصر این جنایات، مراحل مختلف طرح آنها در کنفرانس دیپلماتیک رم، اجلاسهای کمیسیون مقدماتی ۴-۱ و سپس مرحله نهائی یعنی اجلاس پنجم به طور جداگانه تشریح شده است.

در فصل هفتم مبانی حقوقی جنایات جنگی، مفاهیم نقض فاحش، دسته‌بندی جرائم جنگی، شرط آستانه و عناصر متشکله آنها توضیح داده شده است.

در فصل هشتم تحول مفهوم جنایت تجاوز به عنوان نقض صلح و امنیت بین‌المللی، عناصر متشکله آن و تفصیل طرحهای ارائه شده در کنفرانس رم، اجلاسهای کمیسیون مقدماتی (اول الی ششم) و مواضع کشورهای مختلف ارائه شده است.

برای تسهیل مراجعه محققان، در بخش ضمائم، ترجمه فارسی و متن انگلیسی دو فصل اول و دوم اساسنامه و متن انگلیسی عناصر جنایات تحت صلاحیت دیوان و ترجمه فارسی آنها چاپ گردیده است.

در خاتمه از آنجائی که مجموعه حاضر اولین کتابی است که به زبان فارسی در مورد جنایات تحت صلاحیت دیوان به چاپ می‌رسد بنابراین از دانش پژوهان، اساتید و دانشجویان عزیز استدعا دارم که با دید بزرگوارانانه بر این کتاب بنگرند و از تذکر کاستیها و خطاها دریغ نوزند.

برخود واجب می‌دانم که از همکاریهای صمیمانه برادران عزیز جناب آقایان سید علی موسوی و علی نسیم‌فر کارشناسان متعهد و تلاشگر مرکز مطالعات حقوق بین‌الملل دفتر

مطالعات سیاسی و بین‌المللی به خاطر تهیه و تنظیم برخی از مطالب کتاب و از سرکار خانم‌های سیمیندخت همایون، آذر سلیمی و آمنه مرادی که زحمت تایپ اولیه متون را با کمال محبت و خوشروئی تقبل فرمودند و از دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی و مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه و به ویژه سرکار خانم مریم افروخته که بدون یاری و مساعدت‌های آنها انجام چنین پروژه‌ای به ثمر نمی‌رسید و جناب آقایان علی سبحانی و بهرام حیدری کمال تشکر و امتنان خود را ابراز دارم.

از حوصله و بردباری همسر سرکار خانم فریبا سمیعی سپاسگزارم که من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق.

و به نستین

علیرضا دیهیم

بهمن ۱۳۷۹